

# Antropologie en acculturatie

*Enige beschouwingen over de betekenis van de culturele antropologie voor de problematiek der onderontwikkelde gebieden.*

What is needed is a comparative sociology of culture contact, without which we can never hope to perceive the causes of social change.  
M. Fortes in Beals, p. 634.

A. J. F. Köbben

## I

De culturele antropologie (of volkenkunde) streeft naar generalisaties en vreest die. Enerzijds is zij een bij uitstek generaliserende wetenschap, die op grond van vergelijkend onderzoek tracht te komen tot geldige uitspraken van het type „waar A, daar B”, b.v.: „waar matrilineaire maatschappij, daar geen of geringe bruidsprijzen” of: „waar matrilateraal cross-cousin-huwelijk, daar patrilineaire maatschappij”. Aan de andere kant echter heeft zij, juist door haar gedetailleerde kennis van zovele maatschappijen, open oog voor de eideloze gevarieerdheid van de menselijke cultuur en de unieke kanten van iedere samenleving. Zo weet zij dat de verschillen tussen de schriftloze volken onderling nog weer dermate groot zijn, dat het een uiterst hachelijke zaak is algemene uitspraken te doen, die gelden voor „de” primitieven, voor *alle* schriftloze volken dus.

Het is nu allereerst op dit stuk dat de culturele antropologie goede diensten kan bewijzen aan hen, die zich met de problematiek der onderontwikkelde gebieden bezighouden. Als het reeds hachelijk is van „de” primitieven te spreken, hoeveel te meer geldt dit dan voor „de” onder-ontwikkelde gebieden, die immers omstreeks twee derde van de gehele mensheid omvatten<sup>1)</sup>, letterlijk honderden volken en volkjes, ieder met zijn eigen levenswijze, zijn eigen economisch stelsel, sociale structuur en cultuurpatroon, en dus ieder met zijn eigen reacties op de invloeden van de westerse civilisatie. Geprikkeld door de oppervlakkigheden, ook door verantwoordelijke schrijvers inzake deze materie ten beste gegeven, heeft schrijver dezes eens beweerd dat algemene uitspraken over „de” onder-ontwikkelde gebieden op

<sup>1)</sup> Shannon, p. 4-11

## RECTIFICATIE.

Tot onze grote spijt zijn in het vorige nummer enkele storende drukfouten blijven staan. Wij zouden de lezers willen verzoeken, onderstaande rechtzettingen in dit nummer bij te voegen.

p. 358 regel 15 v.o. „eideloos” moet zijn „eindeloos”.

p. 359 regel 25 v.b. „etnografie” moet zijn „etnografe”.

p. „ regel 25 v.b. „desondankt” moet zijn „desondanks”.

p. „ regel 27 v.b. „gworden” moet zijn „geworden”.

De tabel op p. 364 moet luiden:

|                    | geaccult. | niet geaccult. |
|--------------------|-----------|----------------|
| blank „model”      | 14        | 3              |
| geen blank „model” | —         | 31             |

p. 366 regel 14 v.b. „groep” moet zijn „groepen”.

p. 370 regel 11 v.b. „attitude leider” moet zijn „attitude van de leider”.

p. „ regel 13 v.b. „als zodanig zijn, het” moet zijn „als zodanig zijn, zij het”

zijn best trivialiteiten konden zijn, op zijn slechts hele of halve onjuistheden<sup>2)</sup>. Nu is het misschien waar dat dit enigszins een overdrijving naar de andere kant is, enigszins, niet eens al te zeer! Zo is het opmerkelijk dat de econoom Zimmerman betoogt dat ook voor de economische analyse de term „onderontwikkelde gebieden” eigenlijk onbruikbaar is<sup>3)</sup>. Inderdaad dient men ook op dit terrein op zijn hoede te zijn, waarbij met name te denken valt aan algemene uitspraken over wat er gebeurt bij kapitaals-injecties in de betrokken gebieden. Impliciet dan wel expliciet ontmoet men vaak de gedachte dat als het Westen maar voldoende kapitaal ter beschikking zou stellen, dat dan de onderontwikkelde gebieden *automatisch* zouden worden als wij, m.a.w. dat zij in de consumptieve en produktieve sfeer zulke gelden zouden gebruiken zoals wij. Dit nu is een gevaarlijke illusie, immers de diverse volken blijken op wel zeer uiteenlopende en vaak zeer onverwachte wijze te reageren op kapitaals-verschaffing of verhoging van koopkracht.

Men begripe de strekking van deze opmerking goed: in een recente publicatie noemt Hoffman een bedrag van 8 miljard dollar dat het Westen jaarlijks aan de onderontwikkelde gebieden zou moeten spenderen. Op zichzelf is er tegen het stellen van een dergelijke eis weinig bezwaar: de hulp aan onderontwikkelde gebieden is een politieke zaak, en wie ervoor ijvert moet met concrete verlangens en concrete getallen komen. . . . als men maar geen al te onrealistische voorstellingen heeft van het resultaat.

Met drie betrekkelijk willekeurig gekozen voorbeelden moge het bovenstaande geadstrueerd worden.

1. *Akim*. De Akim van Ghana produceren al enige generaties lang cacao voor de wereldmarkt, bovendien genieten zij, althans sommige groepen van hen, tamelijk grote inkomsten uit mijnconcessies en grond die aan vreemdelingen verpacht wordt. Hun etnografie, M. J. Field, constateert desondankt betrekkelijk weinig tekenen van een moderne ontwikkeling bij hen. Het is de ambitie van iedere Akim geworden voldoende pachtgeld binnen te krijgen om zonder arbeid te kunnen leven. Bovendien wordt een groot gedeelte van het gewonnen geld uitgegeven voor steeds uitgebreidere dodenfeesten, die het middel bij uitstek vormen, waarmee een persoon of een lineage zich prestige verschaft. Bij de naburige Ashanti zien wij iets van een dergelijke ontwikkeling: ook daar steeds overdadiger dodenfeesten, zozeer zelfs dat de „Ashanti Confederacy Council” maatregelen heeft overwogen om hieraan paal en perk te stellen. <sup>4)</sup>

2. *Bete*. De Bete van Ivoorkust genieten sinds ruim dertig jaar tamelijk aanzienlijke inkomsten uit de produktie van koffie en cacao. Het aldus verworven geld wordt slechts zeer ten dele aangewend zoals „wij” het zouden doen en komt dus ook maar zeer ten dele de europeanisatie ten goede. Het wordt merendeels besteed in het kader van een gecompliceerd stelsel van ceremoniële uitwisseling, welk stelsel zelfs onder invloed van het Europese geld een verdere uitbouw ondergaat: men heeft nu meer om uit te geven en blijft dit in hetzelfde kader besteden. Onderdeel van de ceremoniële uitwisseling is de bruidsprijs: gegeven het feit dat meer dan één vrouw te huwen nog altijd het middel bij uitstek is om status te verwerven, is er een schaarste aan vrouwen ontstaan, en zijn de bruidsprijzen tot naar verhouding

<sup>2)</sup> Köbben (1958), p. 29

<sup>3)</sup> Zimmerman, p. 8-9

<sup>4)</sup> Field, p. 80-81. Busia, p. 172

fantastische hoogte gestegen.<sup>5)</sup> Het gehele stelsel van ceremoniële betalingen had in de traditionele Bete-samenleving een onmisbare positieve functie: het diende om vriendschappelijke contacten te leggen en in stand te houden tussen overigens zelfstandige en potentieel aan elkaar vijandige gemeenschappen. Tegenwoordig heeft het veel van deze positieve functie verloren, immers het moderne bestuur garandeert de onderlinge vrede, zodat vriendschappelijk verkeer ook op andere wijze mogelijk wordt. Toch verdwijnt het niet (althans voorlopig niet), eer integendeel. Merkwaardig is het overigens dat in het gebied van de Bete, zogoed trouwens als in dat van de Akim, zich immigranten gevestigd hebben uit gebieden buiten het tropisch oerwoud, die wél in hoge mate energiek en acquisitief zijn, en erop gericht om „vooruit te komen” in Westerse zin.<sup>6)</sup>

3. *Navaho*. Ook bij de Navaho (indianen in het Zuid-Westen van de Ver. Staten) zijn er tegenwoordig grotere verschillen tussen arm en rijk. De rijkere krijgt echter nauwelijks de gelegenheid zijn geld voor zichzelf produktief te maken: men zou dat als ontoelaatbare vrekigheid beschouwen en hem zelfs beschuldigen zijn rijkdom door hekserij verkregen te hebben. De publieke opinie dwingt hem met zijn rijkdommen royaal te zijn, met name ze te besteden aan het omslachtige en kostbare godsdienstige ritueel, b.v. dat ter voorkoming en genezing van ziekten.<sup>7)</sup>

Het is zeker niet de bedoeling hier te poneren dat situaties zoals boven beschreven onveranderlijk zijn. Integendeel, in ieder dezer maatschappijen zijn figuren, jongeren vooral, die anders willen en voor dat andere ijveren. Toch dient men de taaiheid van dergelijke maatschappij-structuren ook weer niet te onderschatten: zij zullen zeker niet *automatisch* in westerse zin veranderen.

Maar is een dergelijke verandering op zichzelf wel wenselijk? Vele volkenkundigen zijn geneigd, vaak zonder het zichzelf goed bewust te zijn, dit proces van verandering enkel als iets negatiefs te zien, en het enkel te omschrijven in zulke termen als „verstoring van het evenwicht” of: „sociale desintegratie” of „dysfunctionele ontwikkeling”.<sup>8)</sup> Ook hebben zij de neiging om te pleiten voor het goed recht dezer maatschappijen om hun eigen traditionele structuur en cultuur te hebben en te behouden. Geen wonder: de volkenkundige heeft zulke maatschappijstructuren nu juist tot voorwerp van zijn studie gemaakt, hij heeft geleerd hun interne logica te zien en ze zijn hem dierbaar geworden.

Inderdaad is het niet gezegd dat de betrokken samenlevingen gelukkiger of beter zullen worden door de westerse civilisatie — wat is trouwens het criterium van „geluk”? — en ook is het waar dat het proces van aanpassing zelf in bijna alle gevallen gepaard gaat met interne spanningen en strubbelingen... en toch moet de gesignaleerde „antiquarische” houding betreurd worden. Immers, anno 1960 is de aanpassing een onontkoombaar en onomkeerbaar proces, en *als* het dan toch gebeuren moet, kunnen wij dat beter aanvaarden en trachten het in de gewenste banen te leiden. In elk geval is het inconsequent en in strijd met iedere functiona-

<sup>5)</sup> Köbben, (1955), p. 81-101

<sup>6)</sup> Hill, *passim*

<sup>7)</sup> Kluckhohn en Leighton, p. 161, 164

<sup>8)</sup> zie hierover ook Hogbin, p. 33 e.v.

listische maatschappij-opvatting wèl te ijveren voor verheffing-in-economische-zin der onderontwikkelde gebieden, en niet tegelijkertijd te willen bevorderen dat er een bijpassende sociale structuur ontstaat alsmede een bijpassende attitude van de betrokkenen. ,

## II

De meest eigen bijdrage intussen van de culturele antropologie tot de problematiek der onderontwikkelde gebieden vormen de studies over acculturatie. Het is pas betrekkelijk kort geleden dat „acculturatie” een algemeen geaccepteerd onderwerp van de culturele antropologie is geworden. Nog in 1936 werd er door de „American Anthropological Association” serieus over gediscussieerd of men in de *American Anthropologist* wel artikelen kon toelaten over „the culture of natives who participate in civilized life”.<sup>9)</sup> Maar sinds de tweede wereldoorlog verschijnt er eigenlijk nauwelijks meer een etnografie, die niet — al dan niet onder die titel — een fiks deel van haar aandacht aan de acculturatie schenkt. Alles tezamen is op deze wijze een weelde van concrete gegevens over het proces van cultuurverandering beschikbaar gekomen, waarmee iedere geïnteresseerde zijn voordeel kan doen.<sup>10)</sup>

Betekent dit dat de volkenkundige over de bijdrage van zijn wetenschap tevreden mag zijn? Toch maar zeer ten dele: wat de volkenkundige vooralsnog niet kan bieden aan de andere wetenschappen, dat is „service”. Er is weinig dat de buitenstaander tot leidraad kan dienen om zijn weg te vinden in de wirwar van etnografische gegevens, m.a.w. er ontbreekt zoiets als een theoretisch geraamte. Er is nimmer een algemene en alzijdige theorie van de acculturatieverschijnselen opgesteld of althans geen die gebouwd is op het hechte fundament van ruim vergelijkend onderzoek. Typerend is in dit opzicht het meest recente algemene werk dat aan acculturatie gewijd is: H. Ian Hogbin „Social Change” (1958). Daarin staan ongetwijfeld nuttige en verhelderende opmerkingen. Maar een student maakte er tijdens een tentamen de aardige opmerking over dat het een boek over „sociale veranderingen” is, niet over „Sociale Verandering”.

De enige uitzondering die te noemen valt is H. G. Barnett „Innovation, the basis of cultural change” (1953). Dit heeft echter, althans voor de sociologisch geïnteresseerde, niet zo heel veel waarde. Schr. betoogt terecht dat men niet kan zeggen — anders dan bij wijze van beeldspraak — dat „een maatschappij” wel of geen innovaties wil. Het zijn altijd individuen, die willen of niet willen en dus moet men altijd psychische componenten in acht nemen. Deze constatering leidt hem ertoe uit te gaan van individuen bij zijn beschouwingen, en niet van maatschappijstructuren en van het fundamentele feit dat de éne maatschappij méér toegankelijk is voor acculturatie dan de andere. Zo bespreekt hij de betekenis (voor het invoeren van innovaties) van de „ontevreden” in een maatschappij (p. 381 e.v.) maar hij bespreekt *niet* hoe het komt dat de éne maatschappij zoveel meer ontevreden telt dan de andere, en de gevolgen van dit feit.

Voorzover er wèl uitspraken gedaan worden, die de pretentie van algemene geldigheid bezitten, zijn ze vaak al te vaag, weinig overdacht en slecht gedo-

<sup>9)</sup> Beals, p. 622-623

<sup>10)</sup> Zie voor een overzicht Keesing (passim) en L. S. en G. D. Spindler. Het laatstgenoemde werk is een beredeneerd overzicht van wat er in de laatste paar jaren over „culture change” verschenen is (waarbij de term „culture change” weliswaar een ruimer terrein omvat dan wat wij hier onder acculturatie verstaan).

cumenteerde. Als voorbeeld kan hier dienen Herskovits' „focus”-theorie: dát cultuur-onderdeel ener maatschappij, hetwelk het dominerende is en in het brandpunt van de belangstelling harer leden staat, zou het meest onderhevig zijn aan verandering. <sup>10a)</sup> Het is aardig hier een recente uitspraak van E. M. Albert (p. 69) tegenover te plaatsen, die juist stelt dat een centraal staande institutie de meeste *weerstand* tegen verandering zal vertonen... en die dit doet zonder Herskovits' theorie ook maar te noemen, laat staan te ontzenuwen! Als men deze en dergelijke feiten kent, kan men niet anders dan het eens zijn met die auteur, die verzucht dat de acculturatie-literatuur weliswaar omvangrijk is, doch niet cumulatief van karakter <sup>11)</sup>. — Herskovits' theorie is overigens sterk bekritiseerd, en terecht: hij geeft niet precies genoeg aan wat hij onder de „focus” van een maatschappij verstaat, ook niet hoe men die kan onderkennen en tenslotte weet hij niet plausibel te maken dat en waarom nu juist dit gedeelte van de cultuur zo gemakkelijk zou veranderen <sup>12)</sup>. In ieder geval zijn de paar slordige voorbeelden, die hij geeft, daartoe niet voldoende, vooral niet omdat hij geen acht slaat op gevallen, waarin zijn stelling niet opgaat... de Nederlander komen daarbij de ouderwetse maar niet verouderde bezwaren in de gedachte van Steinmetz tegen het gebruik van de illustratie als pseudo-bewijs. <sup>13)</sup>.

Natuurlijk zou het hulpmiddel van een algemene en alomvattende theorie geen wonderen verrichten, geen schema bieden dat men maar klakkeloos toe te passen had. Maar behalve het reeds genoemde voordeel dat het orde in de chaos zou scheppen, zou het misschien het opstellen van ad-hoc-verklaringen helpen voorkomen. Van hele of halve ad-hoc-verklaringen wemelt het nu nog in de acculturatie-literatuur. Voorbeeld: van de Navaho-indianen wordt gezegd dat zij het christendom afwijzen *omdat* de religie zo'n centrale plaats in hun cultuur inneemt, — van de negers in de nieuwe wereld daarentegen dat zij het christendom juist accepteren, *omdat* de religie zo'n centrale plaats in hun cultuur inneemt. <sup>14)</sup>.

De volkenkunde — maar voor de socioloog geldt hetzelfde — lijkt aldus menigmaal op de schooljongen, die het sommenboekje-van-de-meester (waarin de antwoorden staan) in handen heeft gekregen: zijn sommen komen altijd uit... wat nog niet wil zeggen dat ze altijd goed zijn.

### III

Dat vergelijkend onderzoek en theorie-vorming inzake de acculturatie al te zeer ontbreken, heeft reeds geleid tot vele en eenstemmige klachten <sup>15)</sup>. Wij willen ons hier niet enkel in de rij van klagers scharen doch tevens proberen op één bepaald onderdeel een bijdrage tot zulk een meer algemene theorie te leveren, daarmede geen andere pretentie hebbend dan een voorbeeld te geven van wat ons voor ogen staat. Wij gaan daarbij uit van het herhaaldelijk geconstateerde *verschil in toeganke-*

<sup>10a)</sup> Herskovits, p. 484-497

<sup>11)</sup> Beals, p. 638

<sup>12)</sup> Hogbin, p. 89-95

<sup>13)</sup> bv. Steinmetz, p. 439

<sup>14)</sup> Kluckhohn en Leighton, p. 84 resp. Herskovits, p. 491

<sup>15)</sup> zie bv. Acculturation p. 973, 992; Beals, p. 634, 638; Hogbin, p. 238

*lijkheid voor acculturatie*: in sommige samenlevingen vindt de westerse civilisatie gemakkelijk ingang (b.v. de Ibo in Nigeria), in andere zijn er bijna onoverkomelijke weerstanden (b.v. de Zuni-indianen in het Zuid-westen van de Ver. Staten). Wij willen trachten deze verschillen te verklaren.

Zulke verschillen worden vaak ook spontaan opgemerkt door niet-geschoolde waarnemers (bestuursambtenaren, zendelingen e.d.). Het ene „ras” heet dan „intelligent en energiek”, het andere „traag en achterlijk”. Een neerslag van dergelijke meningen vindt men dezer dagen in onze kranten in de berichten betreffende resp. de Baloeba („energiek”) en de Loeloea („traag”) van Congo.

Maar alvorens het gestelde probleem zelf te kunnen behandelen moeten wij ons bezighouden met de volgende prealabele kwesties:

*ten eerste*: wat dienen wij in dit verband onder „acculturatie” en „geaccultureerd zijn” te verstaan?

*ten tweede*: wanneer kunnen we van een samenleving zeggen dat er „veel”, wanneer dat er „weinig” acculturatie is.

Het antwoord op de eerste gestelde vraag *lijkt* voor de hand te liggen, en wel om als criterium te nemen het aantal van de westerse civilisatie overgenomen cultuurelementen: hoe meer, des te sterker geaccultureerd. Verscheidene studies evenwel leren ons dat zulks in de praktijk niet voldoet. Als eerste voorbeeld kan dienen een artikel over de Zuni en de Navaho, waarvan de voornaamste conclusie is dat het eerste volk een zoveel taaiere weerstand tegen acculturatie betoont dan de laatste. Dit wil echter niet zeggen dat de Zuni niets van de blanken hebben overgenomen. Integendeel, in sommige opzichten zijn zij verder dan de Navaho: zij wonen tegenwoordig in een modern dorp met stenen huizen, er zijn naar verhouding meer Zuni dan Navaho, die goed Engels spreken en schrijven, en de Zuni-leiders zijn tegenwoordig welgestelde veeboeren. Hiertegenover staat dat zij (de Zuni) hun complexe sociaal-religieuze stelsel bijna voltallig intact hebben weten te houden en de waarden van de blanken volstrekt niet hebben aanvaard. Ja, men kan zelfs zeggen dat zij de bovengenoemde vreemde cultuurelementen mede daarom hebben aangenomen om aldus beter gewapend te zijn tegen het opdringen van de Amerikaanse civilisatie.<sup>16)</sup>

Een volgend voorbeeld betreft de bewoners van Nieuw-Guinea en Melanesië: bij hen doen zich in groten getale de z.g. cargo-cults voor, bewegingen, waarvan de aanhangers menen dat er een mysterieus schip zal komen, bemand met de voorouders, om hun de Westerse goederen in overvloed thuis te brengen. Zó fel is hier dus de begeerte naar de materiële cultuurelementen van het Westen, dat men ze zelfs op bovennatuurlijke wijze tracht te krijgen. Toch spreekt van Baal (p. 108-111) in dit verband van „falende acculturatie”, en wel omdat het traditionele wereldbeeld van deze mensen zich, blijkens de aard van deze bewegingen, niet fundamenteel gewijzigd heeft. „De wereld van deze mensen is een mysterieuze wereld gebleven, waar de rationele orde van de dingen beperkt is en waarin ruimte is voor de onverklaarbare intentionaliteit van de dingen en de gebeurtenissen”.

Houden wij rekening met het bovenstaande — en daar is veel voor te zeggen — dan komen wij ertoe te poneren dat een groep dan „geaccultureerd” is als zij de waar-

<sup>16)</sup> Adair and Vogt, p. 555-556 voor andere vbb. zie Albert, p. 65-68; Freed, p. 56, 60

den („het wereldbeeld”) van de Westerse maatschappij innerlijk aanvaard heeft. Deze definitie heeft als evident bezwaar dat zij voor het concrete onderzoek niet bruikbaar is, en wij hebben dus te zoeken naar een „vertaling” ervan in meer operationele termen. Deze zou kunnen luiden: *een groep is geaccultureerd als haar leden streven naar stijging op de maatschappelijke ladder en verbetering van de eigen positie alsmede die van hun eigen kinderen, en wel door meer arbeid, betere opleiding, sparen en investeren.* <sup>17a)</sup> Ongetwijfeld zijn er tegen deze operationele definitie bedenkingen te maken. In de praktijk blijken genoemde criteria echter aardig te voldoen, al zijn uiteraard de concrete uitingsvormen in de diverse maatschappijen wel enigszins verschillend. Het is temeer van belang deze definitie te hanteren, omdat, zoals Zimmerman in een recente studie aantoon, in alle gevallen waarin een maatschappij in heden of verleden duidelijke tekenen van economische ontwikkeling heeft getoond, deze het gevolg was van (o.a.) spaarzaamheid en investering van het gespaarde, alsmede gestelde behoeften-bevrediging <sup>17)</sup>.

Enkele toepassingen.

De *Mandan-Hidatsa-indianen* hebben zonder uitzondering vele westerse cultuurelementen overgenomen: zij kennen het gebruik van auto's, wasmachines en radio's, zij zijn allen op school geweest, zij wijden zich aan min of meer moderne landbouw of veeteelt. Toch verdeelt Bruner hen in twee groepen, de geaccultureerden en de niet-geaccultureerden, al naargelang zij niet resp. wel meedoen aan de zg. „weggeefdansen”. Deze weggeefdansen belichamen een belangrijke waarde van de traditionele indiaanse cultuur, nl. status te verkrijgen door rijkelijk weg te schenken. Zij, die weigeren daaraan mee te doen leggen de nadruk op accumulatie ten eigen bate. Het is Bruner's stelling dat acculturatie ten sterkst bevorderd wordt indien in de vroegste jeugd een blanke als „model” in het gezin aanwezig is. Hij kan deze stelling door zijn precieze operationele definitie van „geaccultureerd zijn” ook bewijzen. Van de 48 gezinnen, waarop het onderzoek betrekking had, zijn er 14 „geaccultureerd” en 34 „niet-geaccultureerd”, die als volgt te verdelen zijn:

|                    | geaccult. | niet-geaccult. |
|--------------------|-----------|----------------|
| blank „model”      | 14 ✕      | 3              |
| geen blank „model” | 14 —      | 31             |

*Bete.* Onder de Bete zijn er enkelingen, die zich op enige afstand van hun eigen dorp (lineage) als planter vestigen, en wel om onder de morele druk uit te komen, die hen dwingt om hun inkomsten grotendeels uit te geven in het kader van het hierboven (p. 359/60) genoemde systeem van ceremoniële uitwisseling. Wat kleding, voedsel en huisvesting betreft onderscheiden zij zich niet van vele andere Bete, toch willen wij ze, gegeven onze definitie, meer geaccultureerd noemen. Natuurlijk zijn dezulken niet altijd consequent. Zo kunnen zij toch niet nalaten om soms, vooral ter gelegenheid van een begrafenis, hun dorp op te zoeken om daar de grote en vrijgevege mijnheer te spelen. — Meer geaccultureerd achten wij ook die jongeren, die de winsten uit de koffie-verbouw in hun eigen zak houden, ook al riskeren zij daarmee dat de lineage-oudste hun niet de bruidsprijs voor een vrouw zal verschaffen.

<sup>17a)</sup> zie ook Köbben (1957), p. 200

<sup>17)</sup> Zimmerman, hfst. V en Conclusie. Voor zijn omschrijving van „economische ontwikkeling” zie p. 20

Op dergelijke wijze „geaccultureerd” zijn, betekent bij sommige volken dat men nog maar met één been in de samenleving staat en dit kan inderdaad — van die samenleving uit beschouwd — als dysfunctioneel worden gezien. Hogbin (p. 189-191) geeft daarvan een voorbeeld uit *Busama* (Nieuw Guinea). Het betreft de enige man in genoemd dorp, die er een winkeltje op na houdt, en die aldus aan zijn dorpsgenoten wil verdienen. De dorpelingen hebben zulk een hekel aan hem dat zij de etnograaf verwijten maakten als hij bij hem een blikje sigaretten kocht, ofschoon zij er geen bezwaren tegen hadden dat hij urenlang met notoire misdadigers sprak, „hij is een zwarte die zich gedraagt als een blanke en je moet hem niet aanmoedigen”. Onze man kan niet leven van de inkomsten van zijn winkeltje, en moet derhalve ook wat verbouwen. Het rooien en omheinen van een taroveld gebeurt in deze samenleving in het algemeen met de hulp van verwanten, maar hem weigert men bij te staan. Ook met het maken van een kano wil men hem niet helpen, zodat hij als enige ertoe moet overgaan er een te huren. Hij beklaat zich hierover heftig, maar de dorpelingen antwoorden dat het zijn eigen schuld is: „hij geeft ons niets, nog geen pijp tabak of sigaret. Wat een manier om je verwanten te behandelen, die moet je toch gratis te roken geven, hij denkt zeker dat we zijn boys zijn!”

Over de tweede opgeworpen vraag: wat is „veel”, wat is „weinig” acculturatie, kunnen wij korter zijn. Het is ons enkel erom te doen te waarschuwen voor de vaagheid van deze termen, die ons vooral bij de interculturele vergelijking parten kan spelen, ja, die eigenlijk iedere vergelijking op dit gebied tot een halsbrekend avontuur maakt. Deze vaagheid is niet alleen het gevolg van de zo geheel verschillende criteria die men voor „geaccultureerd zijn” gebruikt (daartegen hebben wij ons in het bovenstaande reeds trachten te wapenen), maar ook door het relatieve van deze termen. Bijvoorbeeld: de Navaho worden in het ene werk als weinig toegankelijk voor acculturatie beschreven.<sup>18)</sup> in het andere — waarin zij met de zeer conservatieve Zuni vergeleken worden — als zeer open voor acculturatie<sup>19)</sup>.

Het zou heel moeilijk zijn om voor dit bezwaar een oplossing te bereiken. Daarvoor zou veel exacter basisonderzoek nodig zijn, waarbij algemeen een intercultureel bruikbare maat voor acculturatie toegepast werd. Of iets dergelijks te verwezenlijken zou zijn zij hier in het midden gelaten; we zijn er in ieder geval nog lang niet aan toe.

#### IV

Maar aangenomen nu dat onze termen en de inhoud, die wij daaraan gegeven hebben bruikbaar zijn, welke factoren zijn het dan, die de ontvankelijkheid voor acculturatie bepalen? Wij noemen de volgende vier punten (waarbij wij onder „aanbieder” verstaan de dragers van de westerse civilisatie; onder „aanbod” dat deel van de westerse civilisatie dat beschikbaar komt, en onder „ontvanger” het niet-westerse volk dat de westerse invloeden ondergaat):

1. aard van het aanbod.
2. omstandigheden, waaronder aangeboden.
3. wijze van aanbidding.
4. aard (structuur) ontvanger.
  - a. mate van integratie.
  - b. mate van hiërarchisering.
  - c. middelen van bestaan.
  - d. demografische structuur.

<sup>18)</sup> Kluckhohn en Leighton, p. 28

<sup>19)</sup> Adair en Vogt, p. 557-558

Het bijeenbrengen en het in vergelijking tot elkaar behandelen van *al* deze factoren is op zichzelf al winst. Zovaak bewijst men lippendienst aan het principe van de eenvoudige causaliteit door te zeggen: „*ceteris paribus* wordt A veroorzaakt door B”. Doch indien men slechts een uitvoerige verhandeling wijdt aan B als oorzaak van A, en andere mogelijke factoren buiten beschouwing laat, is men niet gedisciplineerd: bij de lezer (en vaak ook bij de schrijver) wordt toch de suggestie gewekt dat B de enige factor of de factor bij uitstek is.

Natuurlijk is het gevaarlijk over „de ontvanger” te spreken, als gold het een eenheid, als gold het een ongedifferentieerde groep. Dat is bijna nooit zo, in alle samenlevingen vinden wij wel progressieven en conservatieven. Maar de genoemde factoren in combinatie bepalen nu juist — en daar gaat het om — waarom in de ene maatschappij veel progressieven zijn, in de andere weinig, of: waarom in de éne maatschappij de progressieven wel hun kans krijgen, in de andere niet. Wanneer wij zeggen, „die en die groep zijn al of niet toegankelijk voor acculturatie”, dan is dat eigenlijk een andere manier om hetzelfde uit te drukken.

Het is misschien zo'n moeilijke taak niet om min of meer plausibel te maken dat de bovengenoemde elementen alle een rol spelen, wèl is het moeilijk om daarvan *het bewijs* te leveren en ook, om hun resp. betekenis tegen elkaar af te wegen, m.a.w. om ze van elkander te isoleren. De enige weg die hiertoe, strikt genomen, openstaat is te werken met co-varianten. Idealiter gaat het er daarbij om te zoeken naar maatschappijen, die (A) verschillen in toegankelijkheid voor acculturatie, plus (B) nog in één andere factor, terwijl voor de rest van die culturen het „*ceteris paribus*” geldt. Dergelijke studies zijn, wij zouden bijna zeggen uiteraard, nauwelijks voorhanden, maar in enige gevallen komt het er toch dichtbij.

a. *Zuni en Navaho*. Nagegaan werd wat de reactie van deze stammen was op de terugkeer van oorlogsveteranen na 1945. Bij de Zuni viel een afwerende „nativistische” reactie te constateren, bij de Navaho een positieve. De Zuni-veteranen moesten zich weer geheel en al aan het oude patroon aanpassen of wegtrekken, de Navaho-veteranen konden zonder al te veel bezwaren innovaties invoeren. De sociale structuur en de cultuur van Zuni en Navaho is in grote trekken gelijk, op dit éne belangrijke punt na dat de integratie bij de Zuni veel sterker is. (Over de term integratie zie verder p. 369). Dit verschil-in-integratie moet dus wel de oorzaak zijn <sup>20</sup>).

b. *Ruanda en Urundi*. Ook hier twee maatschappijen met veel overeenkomstigs: eenzelfde koloniale geschiedenis, eenzelfde culturele achtergrond en eenzelfde kaste-achtige structuur. Verschil bestaat er enkel in bestuurlijke organisatie, in zoverre dat die in Ruanda centralistischer is dan in Urundi. Dit wordt als oorzaak gezien van het verschil in acculturatie: in Ruanda tamelijk snel en radicaal, zij het op basis van de eigen cultuur, in Urundi een veel sterker negatieve houding <sup>21</sup>).

c. *Agni en Attié*. Twee matrilineaire volken met een in hoofdzaak gelijke cultuur. Bij de Attié is, ofschoon de westerse invloeden er zeker niet meer te betekenen hebben dan bij Agni, het moederrechtelijk stelsel veel meer in verval geraakt. Oorzaak: het verschil in politieke organisatie, een hiërarchisch en vrij complex stelsel bij de Agni, een simpele organisatie, die het strict locale (het dorp) niet te boven gaat bij de Attié <sup>22</sup>).

Wil dit nu zeggen dat streng-methodisch minder volmaakte studies alle zonder meer onbruikbaar zijn? Gelukkig niet, getuige b.v. een artikel van Ottenberg over

<sup>20</sup>) Adair en Vogt, *passim*

<sup>21</sup>) Albert, *passim*

<sup>22</sup>) Köbben, (1955), p. 33-34

de snelle acculturatie bij de Ibo. Hij somt een groot aantal mogelijke factoren op, doch verwerpt er daarvan enige als zijnde niet voldoende specifiek voor het onderzochte volk, op grond van vergelijking met andere Nigeriaanse volken. Op deze wijze komt hij toch tot uitstekende resultaten.

## V

Beschouwen wij thans de vier in de vorige paragraaf opgesomde factoren stuk voor stuk iets nader.

ad 1. *Aard van het aanbod*. Nimmer krijgt een volk de westerse civilisatie in zijn volle omvang aangeboden, maar bovendien is het aanbod bij de verschillende volken zeer ongelijk. Op Tanna (Nieuwe Hebriden) bestond het aanbod meer dan een generatie lang voornamelijk uit een streng-puriteinsse vorm van protestantisme. De zendelingen voerden lange tijd de facto het bewind over het eiland en wisten vrij effectief het contact met de buitenwereld te verhinderen. „Het enige wat wij mochten doen”, zei een eilandbewoner, doelend op het soort onderwijs dat de zendelingen gaven en op de verplichte en langdurige kerkdiensten, was „to pray, pray, pray and sing, sing, sing”.<sup>23)</sup> Stel daartegenover de bewoners van het Zuidelijk deel van Ghana: naast zending en missie is daar zoveel meer, o.a. nu al sinds meer dan een halve eeuw de produktie op grote schaal van cacao voor de wereldmarkt, met alle daaruit voortvloeiende inkomsten en bestedingsmogelijkheden.

Wanneer wij deze factor (de aard van het aanbod) willen verdisconteren, moeten wij er overigens rekening mee houden dat het aanbod soms meer lijkt dan het is. Zo zijn bijna alle Zuid-Bantoe (tenminste de mannen) gedurende een aantal jaren van hun leven weg uit de reservaten en opgenomen in het moderne economische bestel van de Unie van Zuid-Afrika als mijn- of industriearbeider. Als voordeel hiervan wordt vaak genoemd, primo, dat deze mensen aldus in aanraking gebracht worden met de superieure techniek van het Westen, secundo, dat zij op deze wijze gewend worden aan regelmatige gezette arbeid. Beide voordelen zijn echter grotendeels illusoir: de Bantoe komen inderdaad wel in contact met die techniek, doch slechts passief, zij leren niet deze te beheersen en bovendien is deze in het stammilieu volstrekt onbruikbaar. Wat het tweede punt betreft is het zo dat de regelmaat waaraan zij zich als arbeider hebben te onderwerpen, eenmaal terug, niet gehandhaafd wordt. De *directe* invloed van de trekarbeid op het leven in de reservaatgebieden is dan ook naar verhouding gering. Schapera merkt op dat er heel wat oude mannen zijn, die geheel of bijna geheel op de traditionele wijze leven en van wie men met een schok tot de ontdekking komt dat zij tien of meer jaren van hun leven doorgebracht hebben in Johannesburg of Kimberley: ze zijn er zo op het oog niet door beroerd<sup>24)</sup>.

ad 2. *Omstandigheden, waaronder aangeboden*. „Aanbieders” en „ontvangers” zijn bijna nergens gelijkwaardige partners geweest. Overal staan zij (of stonden zij tot voor zeer kort) in een koloniaal of semi-koloniaal bestel tegenover elkaar als overheersers versus overheersten, en dit heeft in alle gevallen zijn stempel op het

<sup>23)</sup> Guiart, p. 118-128, 168. Wel moet hierbij aangetekend worden dat de zendelingen ook de productie van copra bevorderden.

<sup>24)</sup> Schapera, p. 190-192

proces van acculturatie gedrukt<sup>25</sup>). Deze factor is evenwel niet overal van gelijke zwaarte geweest, zoals vergelijking van de Ibo (Nigeria) met de Kikuyu (Kenya) leren kan. Ibo en Kikuyu vertonen grote overeenkomst in hun sociale structuur, doch tegenover de „progressiviteit” van de Ibo vinden wij bij de Kikuyu op bepaalde punten een sterk verzet tegen de denkbeelden van de moderne tijd. Hierbij is zeker van invloed geweest de aanwezigheid van een groep blanke „settlers” in Kenya, die de Kikuyu in hun ontplooiing heeft geremd en een algemeen wantrouwen heeft gaande gemaakt tegenover alle bedoelingen van de blanken in het algemeen en de koloniale overheid in het bijzonder<sup>26</sup>).

Onder dit hoofd kan ook de factor *tijdsduur* genoemd worden: wij hebben beschreven (zie p. 359/60) hoe de Bete hun inkomsten nog voor het grootste deel besteden in het kader van een stelsel van ceremoniële betalingen. Maar men moet daarbij voor ogen houden dat de koffieproductie en daarmee de substantiële inkomsten in Europees geld pas goed dertig jaar bestaan en slechts zeer geleidelijk op gang gekomen zijn. De meer geaccultureerde Ibo b.v. staan reeds veel langer in commerciële relatie met de westerse economie, wat wellicht mede het verschil verklaart.

*ad 3. Wijze van aanbidding.* Het „aanbieden” is vaak tegelijkertijd een opleggen: dwang heeft zeker bij de acculturatie tot nog toe een grote rol gespeeld.

In het begin van deze eeuw trachtte het koloniale gouvernement van Ivoorkust (W.-Afrika) de bevolking te overreden cacao-tuinen aan te leggen, doch het had daarmee geen enkel succes. Toen werd de verbouw van cacao opgelegd. Ieder dorp moest een cacao-tuin aanleggen, die gemeenschappelijk onderhouden moest worden en gemeenschappelijk eigendom werd. De lieden pleegden lijdelijk verzet en toen men hen verplicht had de cacao te planten, lieten zij de jonge planten door hun vrouwen met heet water begieten, om vervolgens te beweren dat ze vanzelf doodgegaan waren en op hun land niet wilden groeien. Het gouvernement moest politie in de dorpen detacheren om de bevolking te dwingen de cacao niet enkel te planten maar ook te verzorgen. De oude mannen verhalen nu waarom zij zich indertijd zo verzet hebben: de vrucht van de vreemde plant was niet te eten, dus waarom zou je hem dan planten? Dat de blanken op de verbouw zo gesteld waren was een reden temeer het niet te willen want het bewees dat het voor hen (de blanken) voordelig was en niet voor de zwarten.... Lang heeft hun tegenstand echter niet geduurd want al spoedig bemerkten zij dat er geld met de cacao te verdienen was, en dat in dit geval de belangen van blank en zwart inderdaad samenvielen<sup>27</sup>).

Lang niet altijd echter heeft dwang het gewenste effect: overal, waar de inheemse bevolking in kleine groepjes verspreid woont (niet in echte dorpen) heeft de koloniale overheid haar gedwongen verzameldorpen te vormen, b.v. in delen van West en Oost-Afrika, Nieuw-Guinea, Melanesië. Maar hiermee heeft men zelden veel succes gehad omdat de mensen zich toch niet metterwoon in deze dorpen vestigen, doch er slechts heen trekken op het gerucht van de komst van de bestuursambtenaar.

Verder is de John-Frum-beweging op Tanna (Nieuwe Hebriden) er een voorbeeld van hoe dwang soms slechts schijnbaar of tijdelijk tot het gewenste resultaat kan leiden.

<sup>25</sup>) verg. Balandier, hfst. 1

<sup>26</sup>) Ottenberg, p. 136; Rawcliffe, p. 23

<sup>27</sup>) Köbben (1955), p. 16-17. Voor een parallel van deze geschiedenis in Melanesië zie Hogbin, p. 104

Op dit eiland was de bevolking reeds meer dan een generatie geleden onder dwang — of althans onder sterke aandrang — tot het Presbyterianisme overgegaan, zij was in hoge mate „geciviliseerd” en heidense gebruiken waren voor het oog verdwenen. Op 11 mei 1941 echter wijzigde de situatie zich met één slag; op die dag — het was een zondag — bleven de kerken grotendeels verlaten . . . en ze zijn sindsdien leeg gebleven, terwijl zelfs de godsdienstonderwijzers zich van het Christendom hebben afgekeerd. De bewerker hiervan was een geheimzinnige figuur John Frum, die aan de eilandbewoners „verscheen” en die men beschouwde als de manifestatie van een heidense godheid<sup>28)</sup>.

Het is verleidelijk om, deze twee gevallen (Ivoorkust en Tanna) tegenover elkaar stellend, te concluderen dat de onder dwang ingevoerde maatregel slechts dan bekijft indien het materieel belang van de bevolking er uiteindelijk mee gediend is. Toch zou dit een te haastige conclusie zijn, aangezien op wel meer plaatsen, met name in Melanesië en Polynesië, het Christendom onder een zekere dwang is ingevoerd, en toch wortel heeft geschoten.<sup>29)</sup> Het is daarbij volstrekt niet bewezen dat dit enkel groepen zou betreffen, die materieel voordeel van het Christendom te verwachten hadden (al was dit wel vaak zo). — Er zou voortgezet onderzoek nodig zijn om te bepalen in welke gevallen dwang positieve gevolgen heeft en in welke gevallen geen of negatieve gevolgen.

*ad 4. Aard (structuur)ontvanger.*

*a. mate van integratie.* „Integratie” is een vage term die in zijn vaagheid misleidend kan zijn. Wanneer iemand een volk weinig toegankelijk voor acculturatie noemt wegens het geïntegreerde karakter van de betrokken samenleving en daarbij niet zegt wat hij onder integratie verstaat, roept hij de verdenking op dat integratie bij hem betekent . . . weinig toegankelijk voor acculturatie, zodat de uitspraak een tautologisch karakter draagt. Doch van de Zuni kunnen wij inderdaad zeggen dat hun hoge graad van „integratie” een belemmering voor de acculturatie geweest is, en daarbij tamelijk precies aangegeven wat we bedoelen. Het belangrijkste kenmerk is dat de groep één locale gemeenschap (de pueblo) vormt, waarvan de leden vlak bijeen wonen. Zij vormt ook één politieke en religieuze organisatie; ieders rol en functie is nauwkeurig voorgeschreven en bovendien erfelijk; er zijn weliswaar subgroeperingen (matri-lineage, matri-clan, kiva-genootschappen, heelgenootschappen), doch deze overlappen elkaar. Op deze wijze is nauwgezette sociale controle mogelijk, waarbij ieder afwijkend handelen wordt afgewezen. Geruchten en spot zijn daarbij belangrijke factoren: van een veteraan, die een afdeling van de „American Legion” ging oprichten werd gezegd dat hij de contributie in eigen zak stak, dat hij het enkel deed om de blanken na te apen, en dat hij een heks was. Uit angst behekst te zullen worden gaf een ander zijn plan op om een winkeltje te openen.<sup>31)</sup>

Stel daartegenover de zo tot acculturatie geneigde Ibo: bij hen vinden we tegenovergestelde kenmerken. Ottenberg (p. 136—137) noemt hen een „highly individualistic people”, een enigszins dubbelzinnige term, maar waarmee hij blijkt te bedoelen dat men initiatief op prijs stelt en aanmoedigt. De zoon van een voor-aanstaand man heeft iets vóór boven anderen, maar hij moet toch blijk geven van zijn eigen capaciteiten alvorens als leider aanvaard te worden. Een man wint prestige

<sup>28)</sup> Guiart, p. 151-223

<sup>29)</sup> zie Hogbin, p. 70-75

<sup>31)</sup> Adair en Vogt, p. 550-551, 558-559. Zie voor andere voorbeelden: Freed, *passim*.

door zelf het kapitaal te vergaren benodigd voor het lidmaatschap van de geheime verenigingen. M.a.w.: traditioneel kent men hier het verschijnsel van de sociale opklimming reeds.

Gegeven deze feiten kunnen wij ook de sterke openheid voor acculturatie van *emigrantengroepen* verklaren. Hier zijn twee factoren werkzaam die elkaar versterken: degenen, die wegtrekken vormen een selectie (vaak gaan zij weg omdat zij de sociale controle niet kunnen velen), en, eenmaal weg, hebben zij met die sociale controle als remmende factor niet meer te maken.

*ad. b. mate van hiërarchisering.* Sommige schrijvers wijzen erop dat een strak hiërarchische bestel of bevorderend of belemmerend voor de acculturatie zijn kan, al naar gelang de attitude leider of leiders<sup>32)</sup>. In principe is dit ongetwijfeld waar, en er zijn inderdaad wel inheemse hoofden of vorsten, die de acculturatie hebben bevorderd — als zodanig zijn, het met zekere restricties, die van Ashanti en Ruanda te noemen<sup>33)</sup> — maar dit blijven toch uitzonderingen. Veel gewoner is het dat zulke meer complexe hiërarchische systemen een bolwerk van traditie zijn, vaak van een verstarde traditie, vandaar de bestrijding die zij zo vaak ondervinden van de zijde van jongeren, die in de westerse zin ontwikkeld zijn. Meestal hebben zulke heersers belang bij het voortbestaan van de traditionele situatie, terwijl sociale mobiliteit er bijna per definitie moeilijk, zo niet onmogelijk is.

*ad c. middelen van bestaan.* Het is een herhaaldelijk geconstateerd feit dat acculturatie-pogingen bij veenomaden, alsook bij jagers en verzamelaars weinig succes hebben.

Schneider beschrijft de Pakot of Suk, veenomaden in West-Kenya, als achterdochtig, gereserveerd en trots, en als volstrekt niet geïmponeerd door het technisch kunnen der blanken. Economische veranderingen bij hen, voor zover aanwezig, zijn onder dwang ingevoerd. De Pakot hebben bezwaren tegen maatregelen ter bestrijding van erosie en saboteren die zoveel mogelijk; zij willen hun vee niet aan buitenstaanders verkopen en hebben ook geen belangstelling voor verbetering van de kwaliteit ervan. Zij willen niets weten van scholen voor hun kinderen en hebben mede daarom geen belangstelling voor de zending. Een zendeling kon na 25 jaar evangelisatie het aantal gekerstenden op de vingers van één hand tellen. Zelfs in kleding (of gebrek aan kleding) hebben zij zich niet aangepast.

Wat hier beschreven wordt voor de Pakot, geldt min of meer voor alle Niloten. Evans-Pritchard (p. 9-13, 181-184) zegt van de Nuer dat hun souvereine minachting voor anderen en hun trots op zichzelf een bron van steeds grotere verbazing voor hem was, en dat een verblijf van enige tijd temidden van hen duidelijke symptomen van „nuerose” bij hem verwekte.

De Pakot vormen daarom een interessant geval omdat in Kenya ook landbouwende Bantoe-volken gevestigd zijn, die precies dezelfde Westerse invloeden hebben ondergaan en daar wel (of althans onvergelijkelijk veel meer) in positieve zin op hebben gereageerd. Weliswaar vinden wij ook bij deze Bantoe het „vee-complex” (de grote emotionele waarde, die men aan het vee hecht), maar bij hen is toch de landbouw middel van bestaan nummer één, zij hebben ook vaste woonplaatsen, kortom, hun leven is niet zo afgestemd op het veehouden als bij de Niloten.

Van hoe overheersende betekenis deze factor (het middel van bestaan) is, moge blijken uit het feit dat de Pakot-maatschappij bepaalde kenmerken bezit, die wij hierboven

<sup>32)</sup> bv. Albert, p. 72; Barnett, p. 325

<sup>33)</sup> Busia, p. 181 e.v. Albert, p. 65-73

hebben leren beschouwen als gunstig voor acculturatie (ontbreken van hiërarchisch bestel, geen compacte woonwijze, „individualisme“, d.w.z. afwezigheid van strenge sociale controle).

*ad d. demografische structuur.* Wij hebben de Ibo reeds enige malen ontmoet als een volk dat bijzonder open staat voor acculturatie. Tegelijk is hun woongebied een van de meest dichtbevolkte van Afrika bezuiden de Sahara, met een dichtheid van bevolking van 60 á 120 en in sommige meer beperkte gebieden zelfs van meer dan 250 per km<sup>2</sup>, en dat bij een betrekkelijk primitieve landbouwtechniek (brandcultuur)<sup>34)</sup>. Deze bevolkingsdruk is in het acculturatie-proces stellig een factor geweest: in bepaalde streken zijn de jongere mannelijke gezinsleden wel verplicht elders emplooi te zoeken, b.v. door naar de steden te trekken en in dienst te treden van het gouvernement. De grote dichtheid van bevolking heeft bovendien geleid tot individueel eigendom c.q. gezinseigendom van de landbouwgrond, of iets wat daar dichtbij komt<sup>35)</sup>. Ook dat is een factor, die de acculturatie, zoals door ons gedefinieerd, ten goede gekomen is.

Tot zover deze verklaringspoging van de verschillen in mate van acculturatie. Zij is niet voldoende uitgewerkt en ook zijn de verschillende genoemde factoren niet voldoende met elkaar in verband gebracht. Toch zou het, menen wij, reeds een reële vooruitgang betekenen indien ieder, die zich in het hier aan de orde gestelde verschijnsel verdiept, systematisch de mogelijke invloed van alle hier besproken factoren naging. In dat geval zou de acculturatie-literatuur dat cumulatieve karakter kunnen krijgen dat het nu nog zo deerlijk mist.

## VI

De hierboven besproken problematiek, ofschoon zij ongetwijfeld praktische implicaties heeft, is toch niet rechtstreeks gericht op de oplossing van praktische vraagstukken. Als laatste punt dient hier nog vermeld te worden dat steeds meer volkenkundigen zich ook gaan toeleggen op de oplossing van zeer praktische problemen in de resp. onderontwikkelde gebieden. Dit is iets van tamelijk recente datum: weliswaar zijn er voorlopers, zoals R. S. Rattray, die reeds in 1921 als „government anthropologist“ in het toenmalige Goudkust werkend, het bestuur van een fatale beslissing wist te weerhouden bij een conflict over de „gouden stoel“ (de troon) van het Ashanti-rijk<sup>36)</sup>, maar het meer systematisch inschakelen van volkenkundigen bij kwesties van bestuur en beleid dateert toch voornamelijk uit de periode sinds 1940. Uit die tijd dateert ook de oprichting van het tijdschrift „Applied Anthropology“, dat meer speciaal aan deze materie aandacht schenkt (het komt sinds enige jaren uit onder de titel „Human Organization“).

Onnodig te zeggen, dat zich daarbij dezelfde problemen van vak-ethiek voordoen als bij sociografen in dienst van bestuursinstanties in onze eigen maatschappij: wordt de vrijheid van de sociale onderzoeker voldoende gerespecteerd, ook in die gevallen, waarin zijn inzichten niet stroken met die van zijn opdrachtgevers? Wat

<sup>34)</sup> Forde en Jones, p. 10-11

<sup>35)</sup> Ottenberg, p. 140; Forde en Jones, p. 21-23; Meek, p. 159

<sup>36)</sup> Rattray p. 9-10, 287-293.

moet de sociale onderzoeker doen als er in dit opzicht druk op hem wordt uitgeoefend? e.d.

Eén enkel voorbeeld betreffende deze meer praktische instelling moge hier tot slot gegeven worden. Op een kortelings gehouden internationaal congres over „land tenure” in Afrika, werd niet enkel gesproken over de ontwikkeling zoals die feitelijk is, maar kwamen ook vragen aan de orde als: wat zou men kunnen doen aan de hand over hand toenemende conflicten over land; zou het inrichten van een kadaster, of althans het simpele registreren van eigendomsrechten in bepaalde gebieden helpen? Zou dat mogelijk zijn, en zo ja, waar en hoe? Dit soort beleidsvragen maakte, op het geheel van de congresverhandelingen gerekend, slechts een klein onderdeel uit, doch zij werden althans aan de orde gesteld.

Ook op dit meer praktische gebied zal de culturele antropologie, bij verdere uitbouw in deze richting, aan de onderontwikkelde, gebieden nog vele en velerlei diensten kunnen bewijzen.

### *Geciteerde literatuur*

- Acculturation: an exploratory formulation* 1954. *American Anthropologist* LVI no. 6.
- Adair, J. en E. Vogt 1949. Navaho and Zuni veterans: a study of contrasting modes of cultural change. *American Anthropologist* LI no. 4.
- Albert, E. M. 1960. Socio-political organization and receptivity to change: some differences between Ruanda and Urundi. *S. W. J. of Anthropology* XVI no. 1.
- Baal, J. v. 1960. Erring acculturation. *American Anthropologist* LXII no. 1.
- Balandier, G. 1955. Sociologie actuelle d'Afrique noire. Paris.
- Barnett, H. G. 1953. Innovation, the basis of cultural change. New York enz.
- Beals, R. 1953. Acculturation. In: *Anthropology today* (onder red. van A. L. Kroeber), Chicago.
- Bruner, E. M. 1956. Primary group experiences and the processes of acculturation. *American Anthropologist* LVIII no. 4.
- Busia, K. A. 1951. The position of the chief in the modern political system of Ashanti. Oxford Univ. Press.
- Evans-Pritchard, E. E. 1940. The Nuer; a description of the modes of livelihood and political institutions of a Nilotic people. Oxford.
- Field, M. J. 1948. Akim Kotoku, an Oman of the Gold Coast. London.
- Forde, D. en G. I. Jones 1950. The Ibo and Ibibio-speaking peoples of South-Eastern Nigeria. Oxford Univ. Press.
- Freed, S. A. 1957. Suggested type societies in acculturation studies. *American Anthropologist* LIX no. 1.
- Guiart, J. 1956. Un siècle et demi de contacts culturels à Tanna. Paris.
- Herskovits, M. J. 1955. Cultural anthropology. New York.
- Hill, P. 1960. Three types of 5. Ghanaian Cocoa farmer. MS.
- Hoffman, P. G. 1960. One hundred countries — one and a quarter billion people. Wash.
- Hogbin, H. I. 1958. Social change. London.
- Kluckhohn, C. en D. Leighton 1946. The Navaho. Cambridge (Mass.)
- Keesing, F. M. 1953. Cultural change. Stanford.
- Köbben, A. J. F. 1955. Zwarte planters; proeve ener facettnografie. 's Gravenhage.
- Köbben, A. J. F. 1957. Het A. M. P. en de volkenkundige. *Mens en Maatschappij* XXXII no. 4.
- Köbben, A. J. F. 1958. The development of an under-developed territory. *Sociologus* N.F. VIII no. 1.
- Meek, C. K. 1949. Land law and custom in the colonies. Oxf. Un. Press 2e dr.

- Ostenberg, S.* 1959. Ibo receptivity to change. In: Continuity and change in African cultures (onder red. van W. R. Bascom en M. J. Herskovits). Chicago.
- Rattray, R. S.* 1923. Ashanti. Oxford.
- Rawcliffe, D. H.* 1954. The struggle for Kenya. London.
- Schapera, I.* 1947. Migrant labour and tribal life. London.
- Schneider, H. K.* 1959. Pakot resistance to change. In: Continuity and change in African cultures (onder red. van W. R. Bascom en M. J. Herskovits). Chicago.
- Shannon, L. W.* (red.) 1957. Underdeveloped areas. New York.
- Spindler, L. S. en G. D.* 1959. Culture change. In: B. J. Siegel, Biennial review of Anthropology. Stanford.
- Steinmetz, S. R.* 1935. Gesammelte kleinere Schriften zur Ethnologie und Soziologie. III. Groningen en Batavia.
- Zimmerman, L. J.* 1960. Arme en rijke landen. 's Hage.

## A psychologist's approach to technological change

Otto Klineberg, Columbia University

*Introduction.* Although it is impossible to draw sharp lines of demarcation among the various social science disciplines, the characteristic feature of psychology is its concern with the *individual*. Since, however, every individual is obviously a member of a group or of a number of groups, by which to a considerable extent his personality is shaped, and from which he acquires many of his goals and values, the psychologist cannot neglect the overwhelming importance of society. At the same time he must leave to the sociologist the primary responsibility for dealing with social institutions, social structure, social mobility and similar phenomena, and to the anthropologist a similar responsibility for the field of culture, and — most relevant to our present topic — the processes of acculturation and culture change. Overlapping will be inevitable, since these and other social sciences will at least occasionally turn their attention to the individual, and psychology cannot deal with the individual to the exclusion of social factors.

In the field of technological change, especially the kind of change that occurs rapidly and is introduced into a community from outside sources, the issues which psychologists would be likely to raise can be subsumed under three interrelated categories:

(1) What attitudes favor or hinder technological change; what happens to the individual during this process; what problems must be faced; what can psychology contribute to their clarification?